

Döden på borggården

En glimt av Västerås slotts historia

Arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning

RAÄ 232
Västerås slott
Västerås stadsförsamling
Västmanland

Ulf Alström
Margareta Boije

Innehållsförteckning

Inledning	3
Målsättning, metod och bakgrund	3
Undersökningsresultat.....	5
Tolkning och utvärdering.....	6
Referenser	9
Kart- och arkivmaterial	9
Litteratur	9
Tekniska och administrativa uppgifter.....	9
Kartfigur.....	10
BILAGA.....	11
Osteologisk analys av ben påträffade på borggården av Västerås slott.....	11
Litteratur	12

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmd.se

© Kulturmiljövård Mälardalen 2007.

Omslagsfoto: Skannat utsnitt från grafiskt blad. Konstnär Torsten Schonberg.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01407.

ISSN: 1653-7408
ISBN 13: 978-91-85741-58-8

Västerås 2008

Inledning

På grund av vattenledningsreparationer på Västerås slotts borggård samt intill garaget söder om slottet har Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen i samband med markarbetena utfört en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning. Arbetet beställdes av Statens Fastighetsverk som också bekostade undersökningen. Förundersökningen utfördes under maj och augusti månader efter beslut av länsstyrelsen 2007-05-23 med dnr 431-4007-07.

Arbetet var en fortsättning på de markarbeten inne på borggården som utfördes i januari månad 2007 (Alström 2007). Då tätades en vattenläcka vid borggårdens sydöstra hörn.

Figur 1. Bild från undersökningen i januari 2007.

Målsättning, metod och bakgrund

Få arkeologiska undersökningar har utförts intill slottet och på borggården trots att omfattande grävningar för VA, el och grundförstärkningar av slottets murar

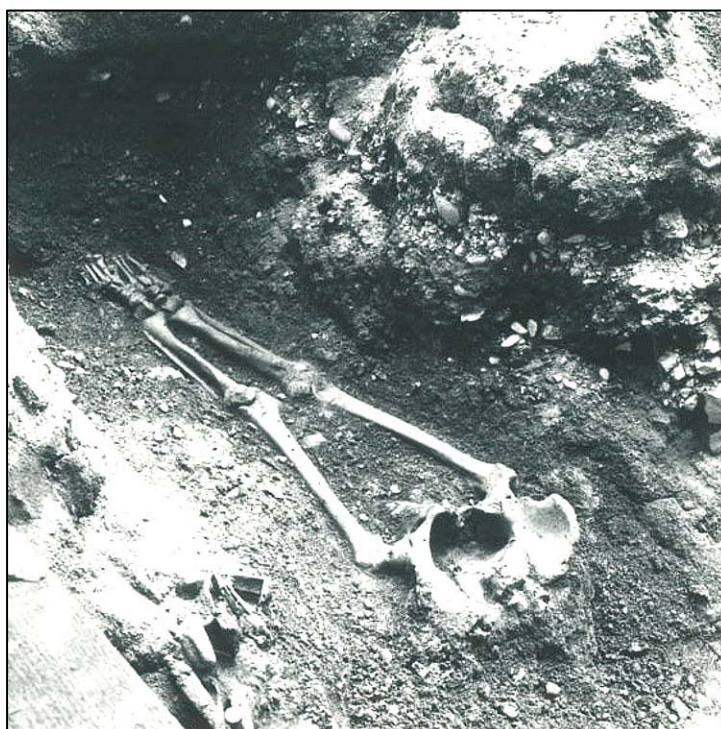
1998 byttes VA-ledningar ut kring slottet. Då berördes även borggården vid slottsporten (Bergquist & Bäck 2000). 2002 schaktningsövervakades två schakt i södra delen av borggården i samband med att ny elledning lades ner (Jonsson 2002).

I samband med ombyggnation 1964 dokumenterades ett skelett intill trappan till landshövdingens residens.

Figur 2. Klipp ur tidningen Västmanlands Folkblad 7.7.64.

Figur 3. Skalle, överarmsben samt nyckelben från 1964 års undersökning (foto i Västmanlands läns museums arkiv).

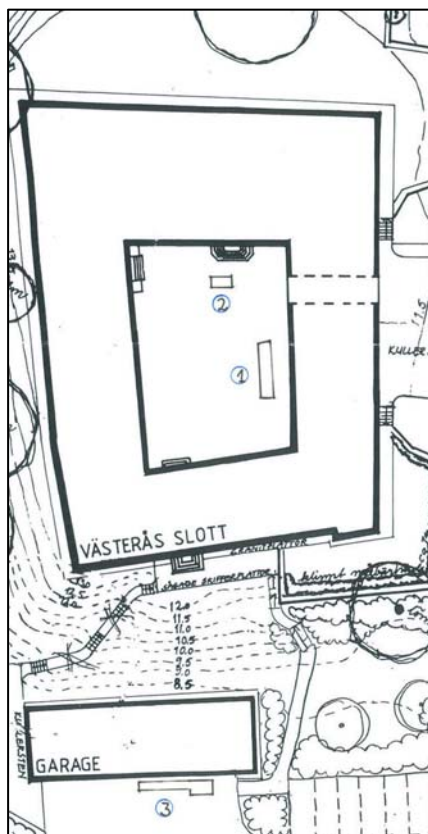
Figur 4. Underkroppen av det skelett som hittades 1964 (foto i Västmanlands läns museums arkiv).

Ytterligare en källa beskriver skelettfynd vid slottet. I ett brev daterat 1925 omtalas att ett skelett påträffats utanför slottets östra fasads norra ände. Skelettet låg i väggens längdriktning eftersom det beskrivs att huvudet låg åt norr. I ”graven” låg ytterligare en skalle vilket betyder att rester efter två människor låg efter slottets vägg (Brev daterat 19/11 1925 VLM :s arkiv, Jonsson 2002). Den här tecknade bakgrunden leder naturligtvis fram till nu aktuella schaktning. Särskilt gäller det schaktet på borggården, där målsättningen var att fånga upp kulturlager som inte var helt förödda. Att ytterligare skelettdelar skulle hittas vid denna undersökning bedömdes som osannolikt. Emellertid är det osannolika inte alltid så osannolikt.

Schaktningarna nere vid slottets garage, söder om slottet, bedömdes som viktiga, därför att det rimligen borde finnas kulturlager kvar som var relativt ostörda av senare tiders markgrepp.

Om kulturlager framkom vid schaktningarna skulle dessa dokumenteras i profil i skala 1:20 samt i text.

Undersökningsresultat

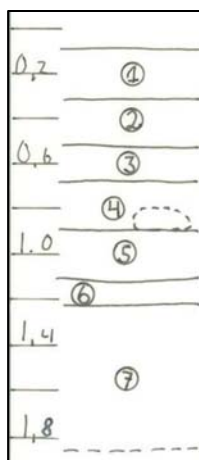

Figur 5. Västerås slott med garaget i söder. Schaktens placering är markerade på kartan. Skala 1:800

I schakt 1 (figur 5) som var cirka 5 m långt, 1 m brett och 1,8 m djupt framkom på 0,6 m djup ett omrört kulturlager som var nära 0,4 m tjockt. Det bestod av tegelfragment, kalkbruk, jord samt sot och kol. Under detta på 1 m djup fanns ren lera. Ovan kulturlagret låg grus, sand och borggårdens stenläggning. I botten av schaktet fanns en vattenledning.

Schakt 2 (figur 5) var cirka 2,5 m brett och cirka 3 m långt. Schaktdjupet var 1,8 m. De översta lagren bestod av borggårdens stenläggning med underliggande sand och gruslager. Från lager 4 som var ett omrört kulturlager tillvaratogs ben av människa. Två

distala delar av överarmsben tyder på att ben efter två individer togs tillvara. Båda hade uppnått vuxen ålder eftersom epifyser och diafyser var sammanvuxna (se den osteologiska analysen nedan). Under lagret med benen kom ett svart kulturlager med lerinblandning. Därefter fanns ett grusigt lerlager samt ett lager med ren lera. I de båda nedersta lagren fanns inget organiskt material.

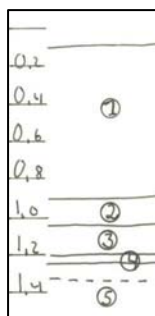

Figur 6. Profil från schakt 2. 1. borggårdens stenlager, 2. sand, 3. grus, 4. omrört kulturlager med benkoncentration, de flesta fragmenten från skalle, 5. svart kulturlager med lera, 6. grusig ren lera, 7. ren lera. Schaktbotten markerad med strecklinje. Skala 1:40 (ritning Ulf Alström).

Figur 7. Benfynden från schakt 2. De flesta benen kommer från armar och skalle (foto Jan Åhlström)

Schakt tre som var cirka 8 m långt och 1 m brett sträckte sig efter slottets garage södra vägg. Schaktet grävdes pga att det var stopp i ett avloppsrör från garaget. Delar av ledningen byttes ut varför schaktet grävdes något djupare än planerat. Det översta lagret i schakt tre bestod av en stenläggning, grus och ett omrört material. Därefter kom ett brunt lager bestående i huvudsak av jord. Den stora slottsbranden 1736 (Hedlund 1990) avtecknade sig i form av två lager med sot och kol samt med bränd lera. Under brandlagret och med okänd tjocklek kom ett brunt kulturlager med tegel, grus och sandlinser.

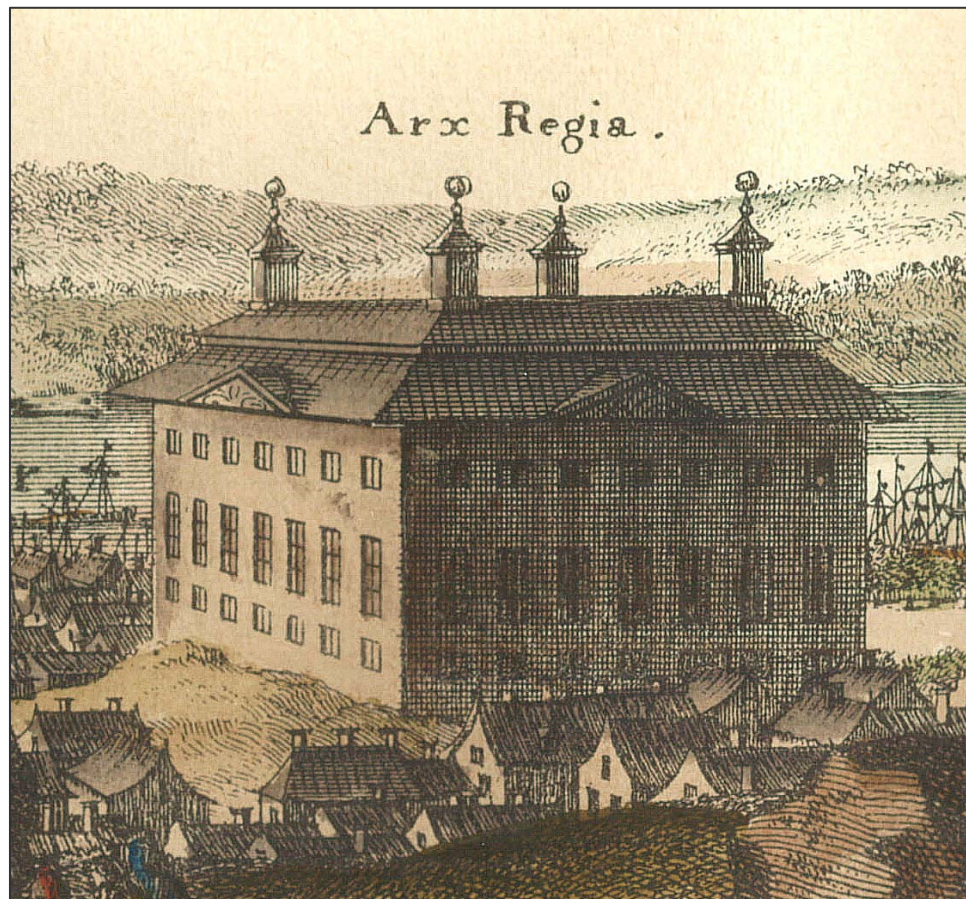
Figur 8. 1. omrört material med grus, 2. kulturlager bestående av brun jord, 3. brandlager med sot och kol, 4. branlager med inslag av bränd lera, 5. brunt kulturlager med grus och sandlinser samt tegel. Tjockleken okänd. Schaktbotten markerad med strecklinje. Skala 1:40 (ritning Ulf Alström).

Tolkning och utvärdering

En omfattande grävningsverksamhet har skett i slottets närområde samt på borggården under tidernas gång. 1900-talets grävningsverksamhet för diverse ledningar har avsatt tydliga spår i kulturlagren. Emellertid tycks det inte vara för sent

att utvinna information ur slottets kvarvarande kulturlager. I schaktet vid garaget, schakt 3, urskiljdes 1736 års brand tydligt i de brandlager som avtecknade sig i profilen.

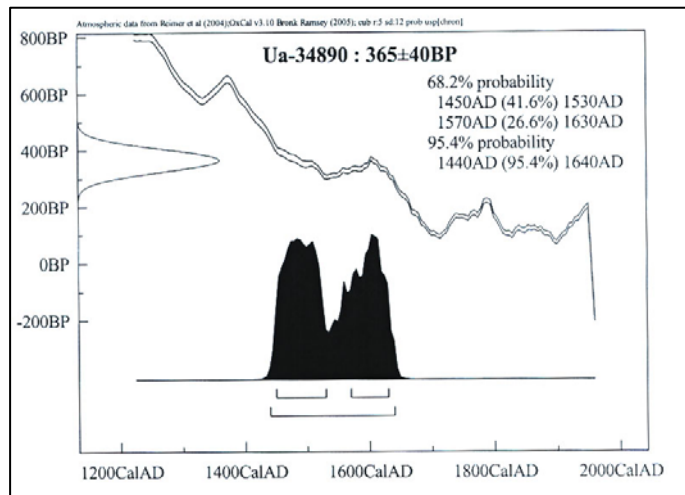
I schakten på borggården kan man generellt säga att det finns kulturlager kvar men de är troligtvis omgrävda ett antal gånger. I ett av de omgrävda lagren insamlades människoben från två individer. Det innebär att delar från 5 individer nu har påträffats under borggårdens stenläggning eller tätt intill slottets yttervägg.

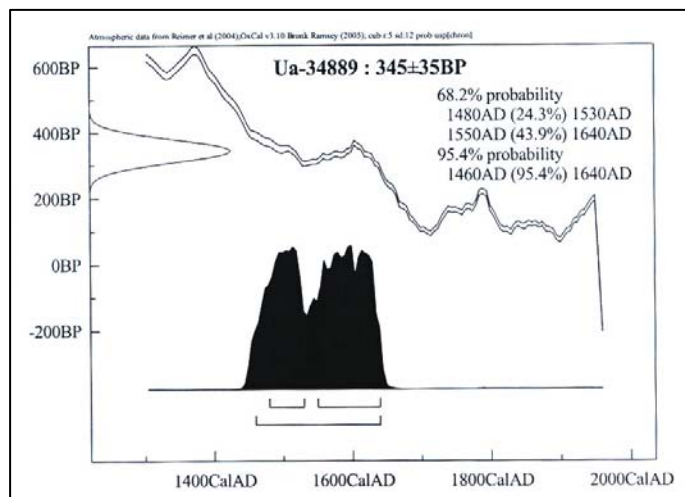
Figur 9. Slottet som det avbildades 1705, dvs trettio år innan branden (ur Dablberghs *Svecia Antiqua et Hodierna* här handkolorerat senare tryck).

Den stora frågan är dock varför man har använt borggården som begravningsplats. Det är uppenbart att man inte har kunnat begrava sina döda i vigd jord vilket antyder att man var instängd i slottet. Vi får alltså leta efter källor som berättar om att slottet varit belägrat. 1464 belägrades slottet av den danske kungen Kristian I. Belägringen varade dock i bara 14 dagar eftersom han var tvungen att möta biskop Ketils dalahär i Haraker. Kristian I och hans här förlorade. Därefter flydde de till Stockholm. Nästa belägring inträffade under september och oktober 1501. Då innehades slottet av den danske kungen Hans. Belägrare denna gång var bl. a. riksföreståndaren Sten Sture. Ingen av de två belägringarna tycks ha orsakat någon större blodspilla. 1520, emellertid, besköts, stormades och intogs slottet av danska kungen Kristian II. Striderna om slottet var över på bara ett par dagar. Någon anledning att använda slottsgården som begravningsplats tycks alltså inte ha funnits. Det fanns tid att begrava eventuella offer för striderna på en kyrkogård efter striderna. De mest dramatiska krigshändelserna, där också slottet belägrades, inträffade mellan

april 1521 och januari 1522. Uppenbarligen var det stort manfall på både dansk och svensk sida. Danskarna innehade slottet. Gustav I trupper var belägrare. Vid ett tillfälle kunde danskarna bryta belägringen och föra ut sina många ”döda, lemlästade och sårade män” som Ruth Hedlund skriver (Hedlund 1990, s. 44f, 50, 54f, 60ff). Belägringen av slottet tycks alltså ha pågått i cirka 10 månader. Under endast ett (känt) tillfälle kunde danskarna föra ut sina döda och skadade. Med mycket stor sannolikhet kan man därför anta att de döda under borggårdens stenläggning begravdes under denna belägring. De som grävde ner de döda på borggården var ju danskar som i januari 1522 lämnade slottet som förlorare och hade sedan inga möjligheter att återkomma. Eventuella spår efter dessa gravar doldes definitivt då borggården till 1544 års riksdag fick en stenläggning (Hedlund 1990, s. 67). Därefter skedde något enstaka vapenskrämmel i Västerås, men slottets blodiga historia var till ände. Skelettets datering till tiden för belägringen 1521-1522 bygger på två C¹⁴ som analyserats av Tandemlaboratoriet i Uppsala.

Figur 10. Analysen visar att personen avled mellan åren 1440-1640.

Figur 11. Analysen visar att personen avled mellan åren 1460-1640.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Ekonomiska kartan 11G:17. Skala 1:20 000.
Västmanlands Folkblad 1964 (figur 2)
Västmanlands läns museums arkiv (figur 3 och 4)
Västmanlands läns museums arkiv. Brev daterat 19/11 1925.

Litteratur

Alström, U., 2007. Västerås slotts borggård. Schaktningar för vatten- och avloppsledningar. Rapport 2007:7. Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen. Västerås.

Bergquist, U., & Bäck, M., 2000. Förundersökningar i slottsområdet (kv Olympia) och Slottsgatan i Västerås. Rapport UV Bergslagen 2000:19. Örebro.

Dahlberg, E. 1715. Svecia antiqua et hodierna.

Hedlund, R., 1990. Västerås slott. Fogdeborg, kungaslott, fängelse och residens. Västmanlands läns museum. Västerås.

Jonsson, K., 2002. Borggården på Västerås slott. Schaktning för ledningsdragning. Kulturmiljöavdelningen Rapport 2002:A26. Västmanlands läns museum. Västerås.

Tekniska och administrativa uppgifter

KM dnr:	07040
Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:	431-4007-07
Undersökningsperiod:	07-05-30/31, 07-08-01/02/03/06/07
Arkeologtimmar:	12 timmar
Exploateringsyta:	20 m ²
Personal:	Ulf Alström
Belägenhet:	Västerås slott, kv. Olympia
Ekonomisk karta:	Västerås 11G:17
Koordinatsystem:	Rikets
Koordinater:	X 6609800 Y 1541740
Inmätningmetod:	manuell
Dokumentationshandlingar:	Denna rapport
Fynd:	Fynd förvaras på SHM

Kartfigur

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet Gävle. Ärende nr MS2006/01407.

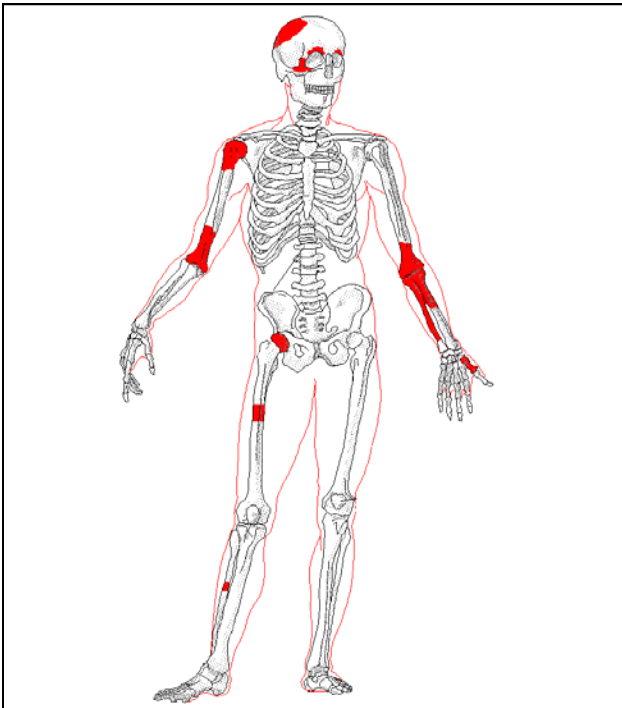
Figur 12. Undersökningsplatsens läge markerat med en pil. Utdrag ur ekonomiska kartan. Skala 1:20 000.

BILAGA

Osteologisk analys av ben påträffade på borggården av Västerås slott

av Margareta Boije

Fyndet tillvaratogs i schakt 2, lager 4 (fig.6) och bestod totalt av 28 obrända skelettdelar, samtliga av människa (fig. 7). Hälften av fragmenten kommer från kraniet och övriga fördelas på övre respektive nedre extremiteter med 8 respektive 5 fragment samt 1 fragment från bröstkorgen, närmare bestämt ett revben.

Figur 13. Bilden visar de analyserade benens anatomiska placering. Observera att benen kommer från minst två individer.

Eftersom benen kommer från ett omrört kulturlager och inte från en intakt grav så är möjligheten till djupare information om individerna bakom benen begränsad. Det som trots allt går att säga är att benen kommer från **minst** två vuxna individer, en man och troligtvis en kvinna. Att bedömningen av kvinnan i detta fall behäftats med ett frågetecken beror delvis på avsaknad av mått. Generellt sett är kvinnans skelett och de enskilda benens mått mindre än mannens motsvarande och det kan i vissa fall vara möjligt, även utan tillgång till mått att bedöma kön utifrån dessa relativa kriterier.

Samtliga extremitetsben som analyserats från borggården kommer från individer som uppnått vuxen ålder. Den inre strukturen i överarmarnas övre och nedre ledändar antyder att den förmodade kvinnan skulle kunna placeras i en äldre vuxen grupp (35-64 år) och mannen i en yngre vuxen grupp (18-44 år).

Kraniefragmenten från borggården uppvisar endast en påbörjad sammanväxning, vilket inte tyder på en medelålders utan snarare en yngre vuxen person (mellan 18-44 år). Det måste dock påpekas att kraniefragmenten kan komma från fler än en individ och dessutom från andra än de två redan konstaterade personerna.

Det enda tillvaratagna revbenet visar att personen vid sin död hade en pågående eller nyligen avslutad inflammation. Benet har en uppsvälld kropp och på undersidan ett hål där var och sårvätska har dränerats. Inflammationen är troligen en sekundär komplikation efter ett revbensbrott. I armbågen och med placering i själva leden (ulna) påträffades små benutväxter som indikerar att här funnits en retning som manat fram en tillväxt av bensubstans. Detta kan ha orsakats av någon form av yttre våld eller som resultat av en inflammation.

Bestämningsskatalog

Benslag	Sida Sin/Dx		Kommentar
Humerus	1		Distal diaphys med ställvis skadad trochlea. Cortex är eroderad och blottar en förtunnad spongiös vävnad. Benet kan inte mätas men kan storleksmässigt karakteriseras som klen och med svagt utvecklade muskelfästen vilka uppvisar gropar och breddade ytor. Utifrån storlek på både ben och muskelfästen - kvinna (?).
		1	Del av caput humeri med proximal diaphys. Recenta skador i form av färsk brotttytor på diaphysen. Kraftiga muskelfästen. Mått: Caput humeri vertikalt 47,3 mm; transversalt: 44,6 mm. Måtten ger en otvetydig könsbestämning till man.
		2	Distal trochlea och delar av diaphysen. Distal led går inte att mätas men kan utifrån storlek på både benet och muskelfästen antas tillhöra en man (?).
Ulna	2		Två fragment från samma individ. Proximal led med inflammatoriska förändringar synliga på ledytan. Osteofytbildning i leden. Kraftiga muskelfästen. Eroderad cortex och recent skada (färsk brotttytor).
Radius	1		Capitulum med diaphys. Kraftiga muskelfästen. Eroderad cortex och recent skada (färsk brotttytor).
Femur	1	3	Tre fragment av diaphysen hör till samma ben. Recenta brotttytor. Kraftiga muskelfästen och grov diaphys – Man (?). Ett fragment av caput femoris med recent skada (färsk brotttytor).
Fibula	1		Diaphys, kraftigt eroderad yttre cortex och recenta brotttytor.
Metacarpus I	1		Något eroderad distal caput.
Costae	1		Eroderad corpus costae. Inflammatoriska förändringar i form av förtjockad corpus, dränagehål och anterior pitting. Troliga efterverkningar av trauma. Ventrodial recent skada.
Parietale	6		Sutura lamdoidea , sutura sagittalis öppna. Kraftigt eroderad.
Temporale	5		Sutura squamosa, sutura mastoidea öppna. Kraftigt eroderad.
Zygomatium		1	Processus frontosphenoidalis. Kraftigt eroderad.
Frontale	1	1	Fragment av sin och dx orbita. Dx kraftig och sin klenare med foramina supraorbitalis.
Summa	20	8	

Litteratur

Bass, W.M., 1987. Human Osteology: A Laboratory and Field Manual. 3:e upplagan.

Iskan, M.Y. (ed), 1989. Age markers in the human skeleton. Illinois.

Giles E. & Friedlaender, J.S. (eds.), 1976. The Measures of Man. Methodologies in Biological Anthropology. Cambridge.